

Dr. Domagoj Vidović:

Vodič kroz hrvatsku državotvornu lektiru

Mate Kovačević već je više desetljeća pomni motritelj političkih, kulturnih i kulturno-političkih zbivanja te je iz njegova rada razvidno da ista osoba, a neprestano nas uvjeravaju da je to nemoguće u ovome užurbanom vremenu, može biti i novinar izvjestitelj, i kolumnist, i publicist. Kao novinar izvjestitelj Kovačević je jezgrovit, pravodoban i točan, autorom je bezbrojnih vijestica te novinskih objava i izvješća. Ti su tekstovi, koji se često nazivaju redakcijskim i ne potpisuju se imenom i prezime-
nom, poprilično podcijenjeni iako se rado prenose. U njima je Kovačević objektivan, ta su mu štiva lišena viška podataka te se iz njih ne može iščitati autorov osobni i/ili politički stav. I kao kolumnist se Kovačević drži, doduše poprilično drukčijih, pravila struke, u kolumnama temeljito razlaže vlastite stavove u kojima je, kao malo tko u hrvatskoj javnosti, dosljedan i ustrajan. U ulozi publicista Kovačevićeve stvaralačke vrline još jače dolaze do izražaja jer tek mu u knjigama do izražaja u punini dolazi objasnidbeni aparat i informiranost, a vidljivije su i njegove osobine koje je razvio kao književni kritičar i svojevrсни književni transkroničar (jer njegovo književno zanimanje nije kronološki, nego tematski uvjetovano, ali u knjizi kao cjelini ponovno poprima obilježja kronike) – temeljito i kritičko iščitavanje djela. Slobodno bi se pritom moglo ustvrditi da je Mate Kovačević jedan od najpomnijih čitatelja djela koja bismo mogli nazvati državotvornim te, nakon što pročitate njegove prikaze, možete mirno ustvrditi kako ste temeljito upoznati s njihovim sadržajem. Štoviše, kad bi sabrao sve svoje prikaze nedostatno iščitanih, a za Hrvate bitnih knjiga, Mate bi Kovačević mogao objaviti svojevrstan *Vodič kroz hrvatsku državotvornu lektiru*, a s obzirom na temeljitost njegovih prinosu već bi čitanje toga vodiča bilo dostatno da se prosječan Hrvat uputi u njihovu važnost.

U svojoj najnovijoj knjizi *Herceg-Bosna – kulturni, politički i državno-pravni identitet* Mate Kovačević opravdava sve izrečene epitete – dosljednost i upornost, informiranost i temeljitost – propitujući u 16 poglavlja i 78 štiva kulturni, politički i državno-pravni identitet hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini. Kako ne biste imali problema sa sadržajem, autor vas u *Proslavu* podrobno upućuje u tematiku. Tekstovi

su poredani kronološki, pa se već u početnome poglavlju *Antička podloga* Kovačević dotiče supstratne sastavnice današnjih Hrvata, ilirskoga autohtonog elementa koji ne samo da se uklopio u hrvatsko narodno biće, nego je naknadno postao nositeljem hrvatskih težnja za vlastitom državom. Povijest je Ilira i Hrvata razmjerno slična. Oba su naroda imala svoju državu ili države. One su, razmrvljene i oslabljene unutarnjim trvenjima, potpadale pod vlast velikih carstava, ali je puk i unutar njih čuvao vlastitu samobitnost. Ne prepoznaju se stoga slučajno u *Propasti Magnuma* Ivana Aralice stoljetne hrvatske zablude i lutanja te vječita želja za slobodom.

Središnja je nit svih djela koje Kovačević iščitava državotvorna misao. Zbog toga on nanovo čita zanemarena ili nedovoljno iščitana djela koja rasvjetljuju mrak ranoga srednjovjekovlja. Kroz njegov je kritički aparat tako prošla *Hrvatska kronika* iz koje je razvidno da je Crvena Hrvatska bila političkom činjenicom te da Grgur Barski nije bio redovnikom u nekoj rubnoj i siromašnoj opatiji, nego stanovnik istinskoga katoličkog i hrvatskog središta u kojemu je bilo četrdesetak crkava. Osvrće se ujedno na djelo Tome Arhidakona koje pokazuje kako se u dalmatinskome primorju u suživotu romanstva i slavenstva, uz uspone i padove, postupno gradila, suprotno crno-bijelim pogledima negdašnje historiografije, suvremena hrvatska nacija.

Kovačević prostorno omeđuje povijesni hrvatski narodni prostor te njegovo sužavanje uoči i nakon osmanlijske okupacije širenjem kانسrednjovjekovne srpske države te stalnim migracijama kojima se hrvatski demografski bazen praznio, ali opstao. Kao jedan od rijetkih publicista Kovačević iz svojega pregleda ne isključuju istočnu Hercegovinu (izdvajajući latinsku pismenost i hrvatski pleter pronađen u Zavali u Popovu) i istočnu Bosnu (gdje naglašuje hrvatsko podrijetlo kasnijih osmanlijskih velmoža). Dotiče se i problema hrvatske ćirilice, koju se katkad u vrelima nazivalo i srpskim pismom. Naime, srpski jezikoslovci i paleografi vrlo umješno izvlače korist od hrvatskoga ekskluzivnog nacionalizma zbog kojega se i pismo koje je do prije dva-tri stoljeća prevladavalo, ne samo u Bosni i Humu, nego i unutar Dubrovačke Republike izvan dubrovačkih zidina, znalo nazivati srpskim zbog sličnosti s pismom kojim se služili i hrvatski, bosanski i humski pravoslavci. Tek se

u novije vrijeme humsku redakciju crkvenoslavenskoga jezika, čijim je jednim od obilježja ikavizam, postupno počelo povezivati s hrvatskom pisanom baštinom te naglašivati grafijske i brojevne razlike, koje su se nekoć učile u početnicama i o kojima se pisalo i u enciklopedijama iz jugoslavenskoga razdoblja, a koje kao da samo zaboravili otkad smo se osamostalili. Autor nam želi poručiti: da, ćirilica je i hrvatsko pismo, ali ne bilo koja ćirilica, nego hrvatska ćirilica, koja je izrasla iz glagoljaške tradicije, a iz koje je Vuk Stefanović Karadžić „posudio“ nekoliko slova. Kao filolog Kovačević je svjestan važnosti jezične samosvojnosti te čak i iz doktorske radnje Ive Andrića izvlači važne navode o tome kako je hrvatski jezik jedini preživio osmanlijska osvajanja te ističe razliku u značenju pridjeva *bosanski* u povijesnome (kad se tim pridjevom označivalo hrvatsko štokavsko narječje) i današnjemu (kad se katkad taj pridjev zlorabi i povezuje s pridjevom *bošnjački*) smislu. Osim srpsko-hrvatskoga narodnosnog razgraničenja Kovačević kronološki prati i postupno stvaranje bošnjačke nacije. Naime, iako je već islamizacija od samih početaka rascijepila hrvatsko narodno biće, još su se za vrijeme Kraljevine Jugoslavije u beogradskoj skupštini od 24 bosanskohercegovačka muslimana 22 izjasnila Hrvatima. Kovačević ogoljuje i nekritičko povezivanje Bošnjaka s Crkvom bosanskom i njihovim pokušajem polaganja isključiva prava na baštinu srednjovjekovne bosanske države, koje se pokušava nametnuti čak i u znanstvenim djelima. Razgrađuje ih ne samo povijesnim podacima, nego i usmenoknjiževnom tradicijom u kojoj se spominju bosanskih banovi i kraljevi, a koju su ponajprije ušćuvali Hrvati.

Kad pogledate naslov nove knjige Mate Kovačevića, možda ćete pomisliti da je sve to već negdje viđeno jer se autor desetljećima bavi istom temom, no iznenadit ćete se, ne samo autorskom ustrajnošću i obiljem podataka, to se od Kovačevića očekuje, nego i kulturno-književnim mozaikom koji kao da se sam od sebe slagao i na koncu složio. Kovačević, naime, na temelju prostornih (s povijesnoga i suvremenoga gledišta), vjerskih (sužavanje hrvatskoga povijesnog prostora prelaskom dijela Hrvata na pravoslavnu i islamsku vjeroispovijest) i kulturnih (pismenost koja seže u najstarija vremena te je povezana s obje sastavnice hrvatske katoličke baštine – i latinaške i glagoljaške) odrednica oslikava identitet

hercegboških Hrvata te naglašuje nešto što pripadnici drugih dvaju naroda s kojima Hrvati dijele prostor nemaju, a rado bi imali – kontinuitet, ne samo demografski i vjerski, nego i književni, kulturni i jezični.

Kao kulturni trudbenik i donekle suputnik (ili supatnik) Mati Kovačeviću svjestan sam kako su i za najmanji pomak na našoj kulturnoj pozornici potrebni nadljudski naponi, ustrajnost i kad se čini da je sve zaludu te bezgranično strpljenje. Kovačević sve to, naizgled, čini uz smiješak i lako, uz kavu i dim cigarete, a onda se, kad u glavi samo pokušate odrediti broj stranica djela uvrštenih u ovu knjigu, koje je za mnoge od nas autor pročitao i kritički ih obradio, zapanjite i zadivite ili biste to barem trebali učiniti. A da Kovačevićev rad ne prate samo njegovi istomišljenici i srodnomišljenici, pokazuje i razmjerno nedavna reakcija iz Turskoga veleposlanstva na jedan od njegovih tekstova, pa ako mu kolumne čitaju strani diplomati, neka vas to ponuka da isto učinite i sami, to jest da se naslonite na jedno od nosivih rebara hrvatske lađe i možda sami sebi odgovorite na pitanje kako se taj odvjetak hrvatstva uspio ne samo održati, nego i stvoriti toliko opsežno i otporno kulturno nasljeđe na tako uzburkanome moru. Uvjeren sam da ćete barem dio odgovora pronaći dok budete čitali ovu knjigu.